

Örmény Genocídium • Örmény Genocídium • Örmény Genocídium • Örmény Genocídium

Bakodi Péter

Törökország - Örmények száz évvel a tragédia után

Anyaföld

Az egységes nemzetállam kialakítására törekvő török nacionalizmus sem volt képes megfosztani identitásától azt a százezernyi örményt, aki ősei földjén maradván a mai napig a Boszporusz mentén és Kelet-Anatóliában - a hajdani Nyugat-Örményországban - él, megőrizve egy virágzó kultúra emlékeit. A 2015-ös évben emlékeztek meg az Oszmán Birodalomban élő örmények exodusának centenáriumáról

Az isztambuli nagy bazár délnyugati kapuján kilépve a Márvány-tenger partja felé vesszük az irányt. Jó tízperces sétával elérünk a Kumkapi, magyarul a Homok kapuként nevezett városrészbe. A különleges hangulatú negyed az elmúlt évtizedekben haláltermeiről vált híressé, ám a kulináris élmények mellett a történelem szerelmesei is igazi ínycségekként találkozhatnak erre. A bizánci idők óta kezdve itt helyezkedett el a város egyik fontos kikötője, amely a török hódítást követő időszakban is megőrizte kiemelt szerepét.

Áruló nemzet

De Kumkapi az évszázadok óta itt élő örmény közösségéről is híres. Bár hajdanán a város népességének több mint tíz százalékát az örmények tették ki, Boliszbán - ahogy ők nevezik Isztambul - jelenleg már csak 60-70 ezren élnek, nagyrészt a Boszporusz európai oldalán. Az óvárosban található Kumkapi mellett Sisliben és Samatyában is számottevő az örmény kisebbség aránya. Isztambulban több tucat, napjainkban is működő örmény templom - ortodox, katolikus és protestáns egyaránt -, valamint általános és középiskola, illetve két kórház is található. Bár a metropoliszon belüli migráció

miatt folyamatosan csökken az örmény kisebbség aránya Kumkapiban, a helyi közösség a mai napig jelentős szerepet játszik a városrész életében.

A kerület éttermeinek vibráló atmoszféráját magunk mögött hagyva szűk kis utcán juthatunk el a konstantinápolyi örmény patriarchátus székhelyéhez, a 3-4 méter magas kőkerítéssel körülvett, Szent Istenanya névre keresztelt templomhoz. Az autokefál örmény apostoli egyház törökországi részegyházához a hivatalos statisztikák szerint közel százezer hívő tartozik. Isztambulon kívül fontos közösségek találhatók még az ország keleti részén és a Földközi-tenger partján fekvő, Szíriával határos Hatay tartományban.

Impozáns számnak tűnhet ez a százezer fő egy muszlim országban, ám a konstantinápolyi örmény pátriárka egy évszázaddal ezelőtt még több mint másfél millió ember lelki vezetőjeként szolgált az Oszmán Birodalom azon részén, amelyet ma Törökországnak hívunk. A közösség létszámának radikális csökkenését azonban nem az ateizmus előretörése, sokkal inkább az emberi gonoszság és kegyetlenség idézte elő. Az Oszmán Birodalom első világháborús katonai

Örmény Genocídium • Örmény Genocídium • Örmény Genocídium • Örmény Genocídium

sikertelensége miatt az akkori hatalom az örményeket állította be bűnbakként, így a korábban a hűséges nemzetinek nevezett kisebbség tagjai egy csapásra árulónak váltak. Az örmény nép kálváriája 1915. április 24-én kezdődött, amikor mintegy 250 értelmiségit letartóztattak az oszmán hatóságok a birodalom fővárosában. A foglyul ejtettek jelentős részét meggyilkolták, azonban néhányan megmenekültek az országban szolgáló külföldi diplomaták beavatkozásának köszönhetően. Az országot ténylegesen vezető, az ifjútörök mozgalomhoz tartozó belügyminiszter, *Talat* pasa parancsára az összes hadköteles korú örmény férfit besorozták munkaszolgálatra a hadseregbe, akikkel sok esetben az örzésükre kirendelt, nem sokkal korábban amnesztiát kapott bűnözők végeztek. Az idősek, a nők és a gyerekek deportálását a végére hagyták. A kiszolgáltatottak tömegéből álló halálmenetek számára a szíriai sivatagot jelölték ki végcélként, ahova az útra keltek közül több mint egymillióan már sohasem értek el, ami csak részben a mostoha körülmények következménye. A tragédia áldozatainak tízezerrel a fanatizált helyi muszlim lakosság és a fegyveres kurd szabadcsapatok végeztek. Az örménylakta vidékek szisztematikus etnikai tisztogatásának következményeként a korábban a keresztény kisebbség által uralt kelet-anatóliai vilajet népessége drasztikus mértékben csökkent 1916-ra. Az események megnevezése ugyanakkor a mai napig komoly vitákat kavart és akadályozza a megbékélést a két nép között, mivel a törökök nem ismerik el népirtásnak az örmények ellen az első világháború alatt elkövetett atrocitásokat.

Az utóbbi években azonban egyre több török szakít a tabuval, és - szemben

a nacionalista retorikával - sokan már nyíltan beszélnek az örmény népirtásról. A hallgatás megtörése azonban nem a török diplomáciai képviselők elleni akcióiról hírhedt örmény terrorszervezet, az ASALA és nem is a népirtás tényét elismerő s ennek tagadását szankcionáló külföldi parlamentek, hanem egy törökországi örmény újságíró munkásságához kötődik. *Hrant Dink* 1996-ban alapította meg az *Agos* című, kétnyelvű hetilapot, amely az első világháborús tragédia után is Törökországban maradt örmények számára szolgált közösségi felületként, s az érdeklődő török közönséghez is közelebb hozta az elfeledett kisebbséget. Az újság főszerkesztőjeként Dink elsősorban a törökországi örmény közéletre, a török demokrácia problémáira, valamint az Ankara és Jereván közötti kapcsolatra összpontosított, ugyanakkor a Kelet-Anatóliában maradt örmény emlékek és a kulturális hagyaték bemutatását is fontosnak tartotta. Már csak azért is, mert a modern örmény diaszpóra jelentős része az egykori Oszmán Birodalom területéről menekült külföldre, és sokan elvesztették az anyafölddel a kapcsolatot. Az újságíró munkássága azonban sokaknak egyet jelentett a török nemzet elleni támadással. 2007. január 19-én az *Agos* szerkesztőségében igyekvő Dinket lelőtte egy 17 éves nacionalista fiatal. A gyilkosság megrázta a török közvéleményt. Dink temetésén százezres tömeg vett részt, az isztambuli értelmiség mellett a török politikai elit is képviseltette magát. A tüntetők „Mi mindannyian örmények vagyunk” táblával igyekeztek demonstrálni rokonszenvüket. Dink halála és az azt követő megmozdulások új fejezetet nyitottak, a korábban apolitikus törökországi örmények közül egyre többen hallatják hangjukat.

Örmény Genocídium • Örmény Genocídium • Örmény Genocídium • Örmény Genocídium

Közeledések

Nyolc évvel a tragikus merénylet után a Török Köztársaság történetében először identitásukat büszkén vállaló örmény képviselők is bejutottak a törvényhozásba a novemberi választásokon. A nacionalistákon kívül az összes parlamenti pártban találhatunk örmény származású honatyákat. Ez egy évtizede még elképzelhetetlen lett volna, meséli az örmény származású *Sayat Pulatyan, aki* a balliberális Népi Demokratikus Párt (HDP) tagja. Az egyetemista férfi október 10-én részt vett Ankarában azon a békepárti tüntetésen, ahol az Iszlám Állam fanatikusai a modern kori török történelem legvéresebb terrortámadását hajtották végre. Az öngyilkos merényletekben 102-en életüket veszítették. Sayat szerencsés volt, kisebb sérülésekkel megúszta. Kérdésemre, hogy miért csatlakozott a HDP-hez, amelyet sokan a kurdok pártjának tartanak, elmondta, hogy a politikai formáció a legtöbb törökországi kisebbség, köztük az örmények érdekeit is szem előtt tartja. Bár a kurdok és az örmények közötti kapcsolatok finoman szólva sem voltak barátiak a történelem során, a török nacionalizmus miatti elnyomás közelebb hozta a két kisebbséget. Mindemellett, ami az örmények számára rendkívül fontos: a kurd politikai elit elismerte a közösség szerepét az örmény népirtásban, és számos alkalommal bocsánatot is kért ezért.

Muszlim keresztények

Sayat családja is megszenvedte az ifjútörök kormány örményellenes intézkedéseit. Felmenői évszázadokon keresztül a közép-anatóliai Sivasban éltek, egészen az 1915-ös kitelepítésekig. Az exodus során a család számos tagja életét veszítette. A túlélők a sok hányattatás után sem mondtak le anyaföldjükről, ám Sivasba nem térhettek

vissza, ezért végül Isztambulban telepedtek le. Sayat gyermekkorától kezdve örmény oktatási intézményekbe járt, amelyekben sajátos módon tanították a történelmet. A török oktatási minisztérium által jóváhagyott tankönyvekben ugyanis kategorikusan tagadják a több mint egymillió örmény halálát, akik - a tananyag szerint - egyébként is háttá támadták Törökországot, a gyűlöletbeszéd azonban az összes kisebbségre kiterjed. Sayat szerint nem csoda, ha félelemben élnek az örmények, hiszen az üdítő kivételtől eltekintve a török társadalom jelentős része a mai napig gyűlöli őket.

Emiatt sokan próbálják eltitkolni valódi identitásukat még családjuk előtt is. A múlttal való szembenézés így néha a leszármazottakra marad. Különböző statisztikák szerint akár több százezer rejtőzködő örmény is élhet Törökországban. A félelmet jól mutatja, hogy a lapunknak nyilatkozó „Ahmet” is arra kért, változtassuk meg eredeti nevét. A fiatal férfi csak pár éve jött rá arra, hogy az anatóliai Bitlisből származó nagyapja örmény nemzetiségű volt, aki az őt befogadó kurd családnak köszönheti, hogy túlélte a borzalmakat. A nagyapa által használt furcsa szavak, a tőle hallott történetek világossá teszik az örmény származást, amelyet „Ahmet” apja is elismert fiának, ám a többi testvér kevésbé elfogadó a családi titokkal kapcsolatban. Az utóbbi évek fejleményeként azonban a bátrabbak kezdik nyíltan is vállalni múltjukat. A kelet-törökországi Tunceli tartományban külön szervezetet is létrehozta a muszlim hitre áttért örmények leszármazottai, akik közül a népirtás centenáriumi évében többen is felvették a keresztiséget, visszatalálva rég elveszett gyökereikhez.

Megjelent: www.magyaridok.hu Lugas
2016.01.09.

Örmény Genocídium • Örmény Genocídium • Örmény Genocídium • Örmény Genocídium

ARTASHAT Színház

GENOCÍDIUM 101
ANTONIA ARSLAN PACSIRTAVÁR CÍMŰ REGÉNYE NYOMAN

Pintér Gábor
Koncz Eszter
Keller Linda

Az Artashat Örmény Színház bemutatja
GENOCÍDIUM 101
ANTONIA ARSLAN PACSIRTAVÁR CÍMŰ REGÉNYE NYOMAN

Bemutató: 2016. április 26. 17:00
Helyszín: Kondor Béla Közösségi Ház
(1181 Budapest, Kondor Béla stny. 8.)

TÁMOGATÓINK: XVIII. kerületi Örmény Önkormányzat, II. kerületi Örmény Önkormányzat, Fővárosi Örmény Önkormányzat, Csepeli Örmény Önkormányzat

Az *ARTASHAT Örmény Nemzeti Színház* 2016. április 26-án mutatta be a *Genocídium 101* című előadását. Az egyfelvonásos dráma *Antonia Arslan Pacsirtavár* című regény nyomán készült, három színész közreműködésével. Az előadás az örmény származású férfi, Armen álmába kalauzol el minket. Álomképek, rémálom foszlányok mutatják meg az örmény nép nagy tragédiáját, a *Genocídiumot*, melyek egymásra épülve lassan a darab egészét képezik. Az álom történeiseiben az örmény oldal éppúgy bemutatásra kerül, mint az érintett török oldal képviselői. A történelmi tények nem mindennapi bemutatása fontos súlypontja az előadásnak. E mellett örmény dalok, korhű díszlet, és nem mindennapi zenei, és hang anyag segíti a nézőket az utazásban. Köszönjük a szép és megrázó előadást!

Szereplők: Keller Linda
Koncz Eszter
Pintér Gábor

